

2. Дух і плоть. Людське тіло на середньовічних надгробках. 07.11.2023. URL: <https://credo.pro/2023/11/357857>
3. Моторошні транзи: навіщо Катерина Медічі замовила власну страхітливую скульптуру? *Хроніки Любарта*. 26.05.2020. URL: <https://www.hroniky.com/news/view/19370-motoroshni-tranzy-navishcho-kateryna-medichi-zamovula-vlasnu-strakhitlyvu-skulpturu>
4. Романенкова Ю. Французькі надгробки кінця XV ст. – середини XVI ст.: типологія, тенденції еволюції. *Інституційний репозиторій Київського столичного університету імені Бориса Грінченка*. 2014. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3677/>

УДК 94:316.6(477)-070:057.341В.Путін

РЕАКЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ІСТОРИЧНІ ФЕЙКИ У СТАТТІ ПУТІНА «ПРО ІСТОРИЧНУ ЄДНІСТЬ РОСІЯН ТА УКРАЇНЦІВ»

М. Т. Кубов

Анотація. Розглянуто, як українське суспільство, зокрема історики та журналісти, відреагували на статтю Путіна «Про історичну єдність росіян та українців» у 2021 році, щоб зрозуміти, як українці реагують на пряму загрозу історичній спадщині в інформаційному протистоянні.

Ключові слова: пропаганда, історичні фейки, інформаційний простір.

Протягом останніх років активної боротьби проти агресії російської федерації стало зрозуміло, настільки важливу роль відіграє інформаційний складник, тому одним з найбільших викликів для України є подолання та розвіювання фейків, які були створені російськими пропагандистами. Свого часу великий резонанс викликала стаття В. Путіна «Про історичну єдність росіян та українців», що була опублікована у 2021 році [13], а саме те, наскільки багато у змісті було поширено різних історичних міфів з метою дискредитувати українську історію та надати вагомості російській. Такі небезпечні виклики від країни-агресора потребують гідної реакції та відповіді, оскільки це стосується власної історії, яку якщо не захистити, станеться багато невідворотних бід у всесвітньому інформаційному просторі для України.

Мета роботи – показати, як саме відреагували різні верстви українського населення на історичні міфи та фейки, поширені у статті В. Путіна.

Першими, хто відреагував на публікацію, як зазвичай трапляється, є журналісти й державні діячі. Її одразу назвали черговою спробою виправдати тезу про те, що українці та росіяни є «одним народом». Державні посадовці дали свої відповіді щодо пропагандистської роботи: колишній міністр культури Олександр Ткаченко назвав її неоригінальною, оскільки Путін продовжує ті самі тези, які просували спочатку російські царі, а згодом і більшовики. Тезу про «братські народи» колишній міністр культури спростував, згадавши Голодомор, депортації та інші геноцидні практики росіян щодо українців [14].

На резонанс навколо статті негативно відреагував колишній заступник міністра інформаційної політики Дмитро Золотухін, який сказав, що всі тільки й обговорюють пропагандистську публікацію замість того, щоб говорити про тогочасні важливі події, як-от зустріч із тогочасним канцлером Німеччини Ангелою Меркель і Президента України [1].

Окрім міністрів, на статтю президента росії відреагували керівниця тоді новоствореного Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики Любов Цибульська, яка у доволі розгорнутій відповіді відповіла про значення цієї роботи: не варта розгляду суспільства, однак для фахівців вона має цінність як приклад політичної та історичної маніпуляції. Також вона зазначила, що ці історичні фейки створені для того, щоб створити певне ставлення до певного народу та його ідентичності. Підсумувала вона тим, що історія є потужною зброєю, і що навіть зараз завдяки їй можна «відігратися» на міжнародній арені, тому українцям потрібно активно просувати свою історію для всього світу різними засобами, бо тільки так вона може захиститись від інформаційної агресії росії [1].

Загалом більшість журналістів однаково підсумували тези та саму публікацію. Вони окреслюють більшість пропагандистських тез, називають їх небезпечними. Також піддали критиці саму ідею «братських народів», наголосивши на тому, що росіяни вчиняли та вчиняють злочини й геноцид проти «братів». Згадуючи про статтю Путіна у 2022 році, після початку повномасш-

табної агресії росії, деякі журналісти охрестили її одним з тих знаків російського режиму, які передували кривавому вторгненню [1; 2; 3]. Конкретно, В. Портніков зазначив про нещирість слів В. Путіна про єдність з українцями, нагадавши, що «зі своїми не воюють» [2].

Із науковців на статтю першими відреагували історики: вони детально розібрали історичні фейки та міфи, представлені у публікації, а також розповіли про їх витoki. Окрім участі в інтерв'ю, історики Інституту історії України НАН України виставили своєрідну рецензію на сайті Інституту, в якій повністю розписали та розібрали тези, їх передісторію і спростування. «Відгук українських істориків» підписали спільно учасники проєкту «Лікбез. Історичний фронт», до якого в різні часи приєднувалися різні автори окремих публікацій і відео, але відомо, що проєкт постійно координує Кирило Галушко [4].

Зазначимо аргументацію українських істориків у згаданому відгуку. Тезу про «єдиний народ» спростовують тим, що у путінській публікації один народ називають одразу трьома назвами, а саме назва і є одним з ідентифікаторів народу. Наступною вони розібрали тезу про те, що після часів Русі «братні народи» зберігали єдність. Перше, до чого апелюють історики, – це те, що історія Русі не закінчилася, згідно зі статтею, у 1240 році; Русь, хоч і роздроблена, продовжила існування. Щодо продовження «близькості народів» – у роботі Путіна йдеться про українців і білорусів, який московія примусово «перехрещувала» з однієї конфесії православ'я до іншого. Наступна теза була про те, що СРСР створив Україну, і це спростовується фактом існування УНР, ЗУНР та інших національних держав, які тогочасна радянська влада не встигала маркувати як «українські» і придумати виправдання для захоплення. Останнє, що історики з Інституту історії України прокоментували, – це теза про те, що Україна незаконно вийшла зі складу СРСР, на що історики апелюють тим, що у самому законодавстві СРСР була стаття, яка передбачала можливість для республіки покинути союз. Взагалі Україна чи не єдина республіка, яка дотрималася цього закону, тому будь-які звинувачення тут є неаргументованими [4].

Підсумовують історики проєкту «Лікбез» свій відгук тим, що хоч зараз не можуть коментувати сьогодні росії, бо не є політиками, однак із радістю в майбутньому будуть досліджувати російський режим, коли він зникне [4].

Окрім вищезгаданих істориків, щодо путінського тексту відгукнувся український історик і публіцист Ярослав Грицак. Тези він охарактеризував пропагандистськими і неоригінальними. Статтю назвав нудною, оскільки все, що в ній розповідають, уже було раніше. Історичну маніпуляцію Грицак назвав зброєю, яку ніхто з цивілізованих країн не використовує. Підсумовує історик тим, що Україні не потрібно якимось контраргументувати фейки, які застосовувалися у публікації, оскільки це нічого не змінить. Єдине, що потрібно, – це висміювати подібні речі, навіть не намагатися читати подібне [5].

Коментуючи пропагандистську публікацію Путіна, всесвітньо відомий історик Тімоті Снайдер називає її сценарієм аншлюсу України, порівнює ситуацію з 1938 роком, коли Гітлер так само напередодні захоплення Австрії в подібний спосіб знецінює історичну окремість австрійської держави. Також історик говорить про те, як у статті відбувається маніпуляція щодо ролі СРСР: спочатку виставляється Радянський Союз як жертва, з іншого боку Путін виправдовує Пакт Молотова–Ріббентропа [6].

Аналізуючи всю культурну пропаганду в історії росії, О. Любовець та І. Цимбал у своїй праці назвали текст Путіна прямим виправданням воєнної агресії росії у 2022 році [7].

Також публікацію згадували студенти ДонНУ імені Василя Стуса: Є. Р. Заболотний, як і інші колеги-історики, назвав статтю «фактичним маніфестом-оголошенням великої війни Україні» [8]; Ю. Д. Паламарчук зазначила, що диктатор не просто узагальнює «персональні марення», а веде стратегію щодо популяризації московських пропагандистських наративів із завданням «охопити іноземну аудиторію, а саме критика західних банків і капіталізму, призначена для лівих і правих радикалів, або додання українського перекладу тексту, який якимось чином покликаний переконати українців, що їхня країна не повинна існувати» [9]. На думку істориків, меседжі Путіна вкладаються в єдину інформаційну стратегію підготовки до агресії проти України, у якій кремлівський диктатор «стріляє в усі боки» з метою «підчепити» хоч одну ціль в сенсі впливу на аудиторію, за методами інформаційного протистояння, описаними в роботах канадського культуролога М. Маклуена [10; 11].

Окрім істориків, на статтю також відреагували науковці інших спеціальностей, зокрема філологи: у своїй публікації С. І. Потапенко представив текстовий контент-аналіз (речення, тези та інше). Автор довів, що більшість речень написані саме так, щоб викликати у потенційного читача сильні емоції, а також помітив, що у більшості обвинувачень та фейків щодо України є одна проблема – вони не мають взагалі ніякої аргументації, хоча і неаргументовані фейки теж впливають на емоційне сприйняття. Невдалим у риторичному погляді автор називає використання Путіним історизмів, оскільки вони виконують неправильну функцію, яку планували пропагандисти. Підсумував автор тим, що найбільше Путін використовував поширені принципи постправди – дуже багато ярликів, які мали б створити певний образ для певних суб'єктів [12].

Отже, аналізуючи реакцію українського суспільства, можна сказати, що хоча вона була різною за змістом, однак, на щастя, загалом сприйняття подібної пропаганди було негативним. Історики змогли оцінити загрозу публікації та спростувати маніпуляції, які були представлені в ній, а журналісти та державні посадовці підсумували тим, що небезпечним є не стільки зміст, стільки сам факт появи статті, яка є інструментом зашумлення та інформаційною атакою на історичну спадщину України. Хоча цю інформаційну атаку росії було відбито, потрібно пам'ятати, що ворог завжди буде намагатися атакувати історичну спадщину України, тому українському суспільству треба бути готовим, щоб зустріти її.

Abstract. The article examines how Ukrainian society in particular historians and journalists reacted to Putin's article in 2021, to understand how Ukrainians react to the direct threat of historical heritage in the information confrontation.

Keywords: propaganda, historical fakes, information space.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щур М., Шевченко С. Спецоперація під назвою «стаття Путіна». *Radio Свобода*. 13 липня 2021 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-stattia-odyn-narod/31354996.html>
2. Портников В. Зі своїми не воюють. Про що свідчить стаття Путіна про один народ? *Radio Свобода*. 21 липня 2021 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraina-i-rosiya-stattia-putina/31369989.html>
3. Шеремета Д. Путін написав статтю українською про Україну. Згадав і Батія, і «Новоросію». *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/news/putin-napisav-stattyu-ukrajinskoju-pro-ukrajinu-zgadav-i-batiya-i-novorosiyu-768645.html>
4. Відгук Українських Істориків на статтю В. Путіна «Про історичну єдність росіян та українців» / Інститут історії України НАН України; Громадський просвітницький проект «Лікбез. Історичний фронт». Київ, 2021. С. 8.
5. Сердюк В. Історик Ярослав Грицак про статтю Путіна: Вона неймовірно нудна. Але ця стаття – сигнал. *УКУ*. 22.07.2021. URL: <https://ucu.edu.ua/news/istoryk-yaroslav-grytsak-pro-stattyu-putina-vona-nejmovirno-nudna-ale-tsy-stattya-sygnal/>
6. Стаття Путіна про «один народ» є сценарієм аншлюсу України – Тімоті Снайдер. *Історична Правда*. 13 вересня 2021 р. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2021/09/13/160158/>
7. Любовець О., Цимбал І. Історична політика рф як складова інформаційної війни проти України. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. Вип. 12(18).
8. Заболотний Є. Р. Перший місяць восьмирічної війни, що тягнеться вже сторіччями. Фейки, міфи, символи пропаганди. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2022. Вип. 1(13). С. 47–50.
9. Паламарчук Ю. Д. Історія України в путінській статті 2021 року: персональні марення чи усталені нарativi? *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2022. Вип. 2(14). С. 46–51.
10. Mieliestsev K. I. On the origins of geopolitical and information warfare preparations for the war against Ukraine by the Russian Federation in the pivotal moments of the contemporary Russian-Ukrainian relations. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. 1436 p. DOI: 10.30525/978-9934-26-223-4-72.
11. Мелекесцев К. І. Про трактування інформаційної війни: від технічно-кібернетичної до історико-психологічної парадигми. *Південний архів (історичні науки): збірник наукових праць*. Вип. XXXVIII. Херсон: ХДУ, 2022. С. 62–68.
12. Потапенко С. І. Публікація «Про історичну єдність росіян та українців» у лінгвориторичному ракурсі. *Нова філологія*. 2021. Вип. 83. С. 213–221.
13. Стаття Володимира Путіна «Об историческом единстве русских и украинцев». *Президент России (официальный сайт)*. 12.07.2021. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66182>
14. Перший представник української влади відреагував на статтю Путіна про «єдність народів». *Radio Свобода*. 13 липня 2021 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tkachenko-putin-reakcija/31355906.html>